

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС ЗАҢДАРЫ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ОРТА

ЕО-да бизнес жүргізу турасындағы
жалпылама жағдай

Дәрістің жоспары:

1. ЕО-дағы заңнамалық процесс;
2. Экономикалық еркіндік;
3. Тауар импорты. ЕО бәсекелестігі туралы заң.

1. АҚШ Конституциясы секілді, ЕО – қаржыны бөлу принципі ретінде белгілі өкілеттіктердің үкіметі болып табылады. ЕО өз құзыретіне кірмейтін аумақтардағы заңдарды қабылдауға өкілеттігі жоқ. ЕО келісімшарттары ЕО құзырының үш түрін сипаттайды:

1) ерекше құзырет, оның ішінде кеден одағын реттеу жөніндегі салалардағы заңдар; ішкі нарық үшін қажетті бәсекелестік ережелері; Еуроаймақтағы ақшалай саясат; балық аулау; жалпы коммерциялық саясат.

2) жалпы құзырет кейбір облыстарда ЕО мен оның мүше елдеріне, мысалы, ішкі нарықта, бөлінеді; әлеуметтік саясат (негізінен жұмыспен қамту құқығымен); экономикалық, әлеуметтік және аумақтық байланыстар; ауыл шаруашылығы; қоршаған орта; тұтынушыларды қорғау; көлік; транс-еуропалық желілер; энергия; қауіпсіздік пен әділеттілік; қоғамдық денсаулықты сақтау проблемалары.

3) қолдау құзыреті – бұл елдердің негізгі өкілеттіктері болған кезде, ал ЕО қолдау көрсететін немесе үйлестірушілік рөл атқарады. Бұл сала адам денсаулығын қорғау, өнеркәсіп, мәдениет, туризм, білім беру, жастар, спорт және кәсіптік білім беру, азаматтық қорғаныс (табиғи апаттар) және ұлттық билік органдары арасындағы әкімшілік ынтымақтастықты нығайтуды қамтиды.

Еуропалық Одақтың құзыреті үшін ерекше салаларының бөлігі болып табылмайтын салаларда реттеудің екі принципі қолданылады: субсидиялау принципі және пропорционалдық принцип. Еншілес ұйым қағидасына сәйкес, ұсынылған іс-әрекеттердің мақсаттары мүше мемлекеттердің аймақтық немесе жергілікті деңгейде қол жеткізе алмайтындығына қарай, бірақ ұсынылған іс-қимылдың ауқымы мен салдарынан олар жақсы болатындай деңгейінде ЕО тек осы жағдайда ғана әрекет етуге тиіс және ол лайықты қол жеткізерліктей болуы керек.

Жалпы құзырет саласында, егер мұндай шара ұлттық деңгейде қабылданған шараларға қарағанда тиімдірек болса, тек ЕО-мен ғана әрекет жасалуы мүмкін. ЕО мүше-мемлекеттердің ұлттық немесе жергілікті деңгейде мақсаттарға жетуіне жеткіліксіз болса немесе ауқымдылыққа байланысты олар ЕО деңгейінде қол жеткізуге болатын болса ғана әрекет ете алады.

Сонымен қатар, пропорционалдылық қағидаты бойынша, ЕО әрекеті (заңды) өз құзыретінің аясынан аспайтындай болуы тиіс.

2. Тауарлардың еркін қозғалысы. Мүше мемлекеттер жергілікті тауарларды қорғауға және бәсекелес өнімдерді басқа мүше мемлекеттерден импорттауға жол бермеуге тырысады. Одан басқа, отандық өнімдерге қарағанда, импорттық тауарларға ішкі салықты арттыру қажет. ЕО заңнамасы осындай кемсітушілік салықты заңсыз етеді. TEU 90-шы бабы: «Бірде-бір мүше мемлекеттің, басқа мүше мемлекеттің тауарына кез келген ішкі салық түрі бойынша ұқсас отандық тауарға салынатын тура немесе жанама салығынан асатын, тура немесе жанама салықты салуға құқығы жоқ».

Сонымен қатар, бірде-бір мемлекет басқа өнімдерге жанама қорғауды қамтамасыз ету үшін басқа мемлекеттердің кез келген өніміне бұл сипаттағы ішкі салық салуды енгізе алмайды.

Біріншіден, мемлекеттер арасындағы импорт пен экспортқа кедендік баждарға, сондай-ақ мұндай міндеттерге ұқсас әсер ететін шараларға тыйым салу бар.

Екіншіден, мемлекеттер арасында импорт пен экспортқа сандық шектеулерге (квоталар) тыйым салынған.

Франциядан Германияға италяндық импорттаушы Касси-Дижон ісінде неміс заңы, құрамында алкоголь күші жеткілікті жоғары болмаса, белгілі бір алкоголь өнімдерін импорттауға тыйым салады. Импорттаушы бұл алкоголь құрамының ең төменгі деңгейі тауарлардың еркін қозғалысы кепілдігін бұзған деп мәлімдеді. Немістер алкоголизммен күресу керек деген негізде өздерін қорғауға тырысты. Олар алкоголь деңгейі аз ішімдіктер адамдарды әбден үйретіп, маскүнемге айналуына алып барады деген пайымды алға тосты. Сот неміс дәлелін

пропорционалдылық критерийлері негізінде қабылдамады. Басқаша айтқанда, алкоголизмге кедергі заңдылық болып табылады, сондықтан пропорционалдылықтың бірінші талабы қанағаттандырылады. Алайда іріктелген қаражат осы заңды мақсатты ұтымды ілгерілетуге ықпал етпеді. Сот адамдар ішімдік ішкенге дейін ішімдіктерді жиі араластырады, сондықтан алкогольсіз ішімдіктердің импортына тыйым салу алкоголизммен күресте ұтымды емес деп есептеді. Оның орнына, әлгі ереже германдық ликер өндірушілерге өздерінің ликерлерін әлдеқайда нығайтатын жасырын қорғаныс болды.

2004/38 директивасында ЕО азаматтарына үш ай бойы тұрып келген шетелдерде тіркелу үшін үш айдан кем емес уақыт беріледі. Қоғамдық саясат, қоғамдық қауіпсіздік немесе халық денсаулығының қағидаттарына негізделген еркін жүріп-тұруға жатпайтын ерекше жағдайлар бар. Бұл салада қызықты істер болды. ECJ Біріккен Корольдіктің Саентологияны қолданатын ЕО азаматын тіркеуден бас тарту туралы шешімін қолдады.

Ұлыбритания бұл бас тартуды ақтады, себебі Саентологияның әлеуметтік және зиянды, демек, мемлекеттік саясатқа қарсы екендігіне назар аударылды. Aduia және Корнуолл жағдайында, бельгиялық мемлекетке қарсы 24 француз азаматы Бельгияның қоғамдық саясат негізінде тұруға рұқсат берілмеді, өйткені әйелдердің жезөкшелер ретінде жұмыс істейтіні байқалды. Еуропалық сот Бельгияға қарсы шешім қабылдады, себебі Бельгиядағы жезөкшелік заңсыз болды. Сондықтан егер бұл орын алған шындық болса да, депортациялауды негіздеу үшін байсалды негіздер болып саналмайды.

Қызметтер мен бизнестің еркін қозғалысы ЕО-ның басқа елдерінде қызмет көрсетуге немесе бизнесті құруға қабілетінің бар екенін білдіреді. Көптеген жағдайларда олардың мүшелері ұлттық заңнамаға сәйкес дәрігерлер, адвокаттар мен инженерлер сияқты білікті немесе сертификатталған болуы талап етіледі. Мәселе мынада, ұлттық біліктілік стандарттары бойынша ел мен елдің арасында айырма бар. Демек, Румынияда заңды құқық бойынша заңгер Франция талаптарына сәйкес келмейді. Еуропалық Одақ бұған нақты кәсіби салаларда біліктіліктерді өзара мойындауды қамтамасыз ететін көптеген нұсқаулықтарды қабылдау арқылы жауап берді.

Рим келісімшартының 43-ші бабы ЕО азаматтарының бостандығына шектеу қоюға тыйым салады. Бұған ЕО-ның басқа елдерінде агенттіктер, филиалдар немесе филиалдар құру құқығы кіреді. 43-ші бап мекеменің бостандығын, оның ішінде «өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдар ретінде жұмыс жасау және оны жүзеге асыру құқығын» анықтайды. Кәсіби біліктілікке қатысты, мысалы, Еуропалық сот Париждік адвокаттар қауымдастығының Бельгиялық заңгерге қол жеткізбеуін ақтамады, себебі француз университеті француз заңына тең дәрежеде Бельгияның білік дәрежесін мойындады.

Өзара мойындау қағидаты Шарттың 47-ші бабында белгіленеді, ол «дипломдардың, сертификаттардың және ресми біліктіліктің өзге де дәлелдерін өзара мойындау» үшін директиваларды қабылдауды талап етеді. Соған қарамастан, ЕО елдері шетелдік біліктілікті баяу болса да мойындайды. Елдер осы салаларда жұмыс істейтін азаматтарын қорғау үшін мұндай мойындауды кешіктіріп жіберуі мүмкін.

Бизнес пен қызметтерді құру бостандығы туралы келісім Біртұтас рынокты құрудың бір бөлігі болды. Келісімге сәйкес, бизнесті құру мен қызметтер көрсету құқығы белгілі бір шарттарды қабылдау арқылы жүзеге асырылады. Соған қарамастан, Сот 43-ші бап (шығармашылық бостандығы) және 49–50-ші баптар (қызмет көрсету бостандығы) ұлттық заңнамаға тікелей әсер ететінін атап өтті. Шарт шетелдік азаматтарға бизнеске немесе қызметтерге құқықтарын жүзеге асыратын компанияларға қатысты кемсітушілікке нақты тыйым салады. Содан кейін Сот бизнес пен қызметтерді құру ережелері еркін қозғалысқа қатысты кемсітпейтін кедергілерге де қатысты екенін мәлімдеді.

ЕО 26-директивасының ЕО арқылы тұрақты бизнес құруға жәрдемдесу, сондай-ақ трансшекаралық қызметтер, одан адамдар мен компаниялар тұрақты мекемесі немесе қатысуын оңайлататын, басқа ЕО елдерінде өз қызметтерін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін қосымша ережелер қарастырылған. Директива бизнес, құрылыс, білім беру, жылжымайтын мүлік, реттелетін кәсіптер (құқық, медицина, есепке алу, инженерлік және т.б.) және бөлшек қызметтерді қоса алғанда, кең ауқымды қамтиды. Алайда директива қаржы, электронды байланыс, көлік, денсаулық сақтау немесе әлеуметтік қызметте қолданылмайды.

Капиталдың еркін қозғалысы ортақ нарықтың жұмыс істеуі үшін маңызды, себебі ол интеграцияланған, ашық және тиімді қаржы нарықтарына және қызметтерге әкеледі. Бірыңғай нарықтық жүйе арқылы адамдар банк шоттарын еркін ашуға, шетел компанияларындағы акцияларды сатып алуға және шетелдік жылжымайтын мүлікті сатып алуға қабілетті болуы керек. Бір елдегі компаниялар ЕО-ның басқа елдеріндегі компанияларды инвестициялауға және басқаруға қабілетті болуы тиіс.

Капитал еркіндігі ЕО-ның 1957 жылғы Рим келісінде мойындалғаннан кейінгі іргелі принципке қарамастан капитал немесе биржалық бақылау 1990 жылдардың басына дейін күшінде қалды. Капиталды бақылау мемлекеттік капиталды ұлттық шекаралардан жылжытпас бұрын мемлекеттік рұқсаттамаларды талап етеді. Елдік деңгейде капиталдың бірқатар шектеулеріне жауап ретінде, Кеңес 1988 жылы капиталды ырықтандыру туралы директива қабылдады, бұл 1990 жылдың ортасында қалған барлық айырбастау шараларын жоюға әкелді. 88/361/ЕЕС директивасы Еуропалық Одақтың капитал ағындарына барлық шектеулерді жоюды талап етеді.

Капитал қозғалысы

Капитал қозғалысы дегеніміз не?

1. Бір елдегі инвестордан басқа елдегі қаржы институтына ақша аударымы;
2. Шетелдік тікелей инвестициялар (шетелдік компанияны инвестициялау немесе сатып алу);
3. Жылжымайтын мүлікке инвестициялар;
4. Бағалы қағаздарға инвестициялар (акциялар, облигациялар, мақсатты құралдар);
5. Кредиттер мен қарыздар;

Директива капитал мен төлемдер қозғалысы бойынша барлық шектеулер ЕО қарасты мемлекеттер арасындағы немесе осы ел мен ЕО-дан тыс елдер арасындағы тыйым салынады деп көзделген Маастрихт шарты расталды. Директиваға қарағанда, Шарттың ережесі барлық ЕО елдеріне тікелей әсер етеді. Жаңа елдер ЕО мүшелері бола тұрып, ол капиталдың еркін қозғалысы үшін барлық ұлттық кедергілерді жою қажет.

ЕО-да, сондай-ақ үшінші елдермен де капиталдың еркін ағынына кейбір жағдайлар бар. Украина дағдарысы кезінде, салық салу, қадағалау, мемлекеттік саясат пайымдаулар, ақшаны жылыстату және жалпы сыртқы саясат және қауіпсіздік саясаты аясында салынатын қаржылық санкциялар, ең алдымен, Ресейге қарсы жасалған санкциялар осымен байланысты болып табылады.

ЕО-ның негізгі құқықтарының хартиясы. Негізгі құқықтардың Хартиясы бастапқыда 2000 жылғы 7 желтоқсанда қабылданды, бірақ 2009 жылға дейін Маастрихт шартына сәйкес ол ЕО заңы болмады. Жарғыдағы құқықтардың ұзаққа созылған тізбесін бұзу ЕО заңнамасында енді заңсыз болып келеді. Алайда Біріккен Корольдік пен Польша Лиссабон шартында Хартияға мүшеліктен бас тарту туралы келісімге келді. Осылайша, осы екі мемлекеттің жарғысы қолданылмайды, яғни осы екі елдің азаматтары Еуропалық Соттың жарғысында немесе олардың ұлттық сот жүйесіндегі құқықтарының бұзылуына наразылық білдіруі мүмкін емес.

Жарғыда жеті параграфқа бөлінген шамамен 54 бап бар. Алғашқы алты негізгі тараулардағы құқықтар: бедел, бостандық, теңдік, бірлік, азаматтардың құқығы және әділет, ал соңғы тармақ Жарғының түсіндірілуімен және қолданылуымен байланысты.

3. Жоғарыда айтылғандай, Еуроодақтың шетелден экспорттаушылар мен импорттаушылар үшін ең тиімді аспектісі ЕО аумағында тауарларды біріктіру процесі мен еркін жүру мүмкіндігі. Өндіруші-экспорттаушы ЕО-ның 28 елінің бірінде кеңсені құруы мүмкін және тауарлар осы елде кедендік баж салығынан босатылғаннан кейін, компания тауарларды Еуроодақтың барлық аумағында еркін жылжуына мүмкіндік алады. Тауарлардың таңдалған елге енуін қамтамасыз ету үшін көптеген компаниялар импорттық процесті басқару үшін еуропалық кедендік агенттерді

жалдайды. Тауарды импорттау процесі С88 декларациясына өтінім беру арқылы басталады. Форма қаралып, өтініш қабылданғаннан кейін кедендік баждар мен қосылған құн салығы (ҚҚС) төленеді. Тариф пен ҚҚС ЕО-ның кедендік рәсімдік кодексі (КҚК) арқылы анықталуы керек. Тиісті тариф немесе алым есептеу үшін импорттаушы мыналарды қамтамасыз етуі керек:

1) импортталатын тауарлардың (коммерциялық шот-фактура) пайдалану және олардың сипаттамасы, оларды тұтынуға, қайта экспорттауға және қандай да бір тәркілеуге қойылатын талаптарға сай келуі;

2) Тауар кодексінің (тарифтік кестенің келісілген жіктемесі) тауарға қоса берілуі тиіс коды.

Импорттаушы өзінің өнімдері барлық қолданылатын сапаларға, техникалық сипаттамаларына және қауіпсіздік стандарттарына сәйкес болуы керек екенін білуі керек. ЕО түрлі ұлттық стандарттарға сәйкестікті едәуір жеңілдетті. Сапа саласында ЕО СЕ белгісін әзірледі. СЕ белгісі Еуропалық Одақтың сапа стандарттарын үйлестіреді және ол ЕО 94/25/ЕС және 2003/44/ЕС директиваларына сәйкес жасалды. Егер өнім сертификатталған болса, сапа мәселесі қанағаттандырылады. СЕ таңбасын алу процесі күрделі. Мысалы, өнімнің әрбір бөлігі СЕ таңбалау стандарттарына сай болуы керек. Мысалы, моторлы қайық 50 немесе одан да көп түрлі стандарттарға сай болуы керек. СЕ сапасы ЕО-ға жіберілгенге дейін тексерілуі керек.

Жақсылығы сол, ЕО инспекция жүргізу үшін «уәкілетті органдар» деп аталатын жеке компанияларды өкілетті етті. Біріншіден, уәкілетті орган өнімге қатысты техникалық ақпараттарды тиісті стандарттарға сәйкестігін анықтау үшін қарайды. Екіншіден, өндіруші өнімнің техникалық құжаттамаға сәйкес жасалғанын тексере алатындай етіп органға үлгі беруі керек. Үшіншіден, өндіруші өздерінің ішкі сапа бақылау жүйесі бар барлық өнімдерді бірдей етіп шығаратындығын қанағаттандыруы керек. Төртіншіден, өндіруші өндіріс процесінің аудитін өткізіп, ЕО сертификациясын жүргізу үшін кездейсоқ өнім үлгілерін тексеруі керек. СЕ сертификатын алудың уақыты мен құнына қарамастан, оны әдетте өндіріс экспорттаушылары орындайды, бірақ Еуропалық кеден органдары талап етпейді.

Дәрісте қолданылған материалдар

1. International Business Law and the Legal Environment, 3rd edition, Larry DiMatteo кітабынан алынған.